

III. TÖRTÉNELEM

FÖLDINDULÁS SOMOGYBAN

Írta: KÁVÁSSY SÁNDOR

A világháború Somogyban is végsőkig élezte a parasztság és a földesúri osztály ellentéteit, s amikor 1918. november 1-én és 2-án a munkásság és a polgárság Kaposváron is véghez vitte a forradalmat, [1] késelem nélkül mozdultak meg a falvak, és a parasztság is megcsinálta a maga forradalmát, amely — minthogy a nép felzindítésében a frontról fegyveresen hazatért katonaság járt elől — különösen is viharos fejezete a somogyi parasztság osztályharcának, mivel a visszaözlő katonatömeg nemcsak az úrrenddel kívánt leszámolni, hanem a lövészárkokban elviselt szenvedésekért is meg akart fizetni.

A források tanúsága szerint a zendülés Somogyban először Tabon ütötte fel a fejét, ahol november 2-án éjjel a frontokról és más helyekről hazatért katonaság kivonult az utcára, beverte az ablakokat, és nagy lövöldözés és ordítózás közben megnevezte azokat a hatósági és egyéb személyeket, akiket halálra ítelt. [2] A felkelés lángja azonban, az első napokban nem itt, hanem a szigetvári járás Drávamelléki falvaiban csapott magasra. A zendülés, mint arra következtetni lehet, ezen a részen a megye dél-keleti csücskében elhelyezkedő Drávafokon kezdődött, és feltehetően innen csapott át a szomszédos falvakba. Azonban bárhonnan is indult, a mozgalmat hatalmas energiák robbantották. A hatóságok napokon át képtelenek voltak urrá lenni és a mozgalmat legyűrni. Végső eszközként már a statárium fegyverére gondoltak, amelynek a drávafoki, felsőszentmártoni és a lakócsai körjegyzőség területére történő elrendelését a Szigetvári Nemzeti Tanács az alispántól november 9-én táviratban kérte. [3] A mozgalom lecsendesítését és a nyugalom helyreállítását csupán 12-re sikerült elérniük. [4]

Mialatt a Dráva-mente parasztjai a karhatalommal viaskodtak, a megyében másutt is kigyúltak a zendülés tüzei, és zavargásokra került sor. November 4-én felzindült katonák Miháldon betörték a korcsmába, és szeszes italokat követeltek. Miután leitták magukat, távoztak. Távozásuk előtt azonban megfenyegették a kocsmárost, ha még egyszer zárva találják a korcsmát, a csapszéket felgyújtják, őt magát pedig agyonlövik. [5] Ugyanezen a napon felbőszült katonák Belezna községben agyonlőtték Schönberger Mór zsidó kereskedőt (más források szerint: bérlőt), leányát megbecstelenítették, házat pedig felgyújtották. [6] November 5-én Nagyatádon fosztogatásokra került sor, a szentai állomást pedig formálisan kirabolták, két vagon lisztet széjjelhordtak. [7]

A kezdeti anarchia, és a történelmi vizsgálódás mérlegén is közönséges bűncselekményeknek minősülő események káoszából azonban már az elején kibontakoztak és sorozatosan követték egymást azok az események, amelyek élesen világítottak rá, hogy valójában nem közönséges bűntényekről van szó, mint azt az egykorúak vélték, hanem roppant arányú földindulásról, az úri hatalom és a latifundumok ellen felkelt parasztság osztályharcáról.

A parasztok szerte a megyében, „rettenetes, vad dühvel” fordultak a latifundiumok ellen, javait pusztítani és kizsákmányolni kezdték. A források tájékoztatása szerint november 7-én a Nyim községhez tartozó Kási pusztán a szabadságos katonák hatalmukba kerítették az urasági magtárt, és a gabonát elszállították. [8] A következő nap Felsősegesden gróf Széchenyi Bertalan erdőiben és kastélya parkjában vadásztak, egyik halastavából pedig kifogták a halakat, azután lecsapolták. Miután ezt elvégezték, az ott bámészkodó cselédségnek kijelentették, hogy rövidesen a többi tóra is sort kerítenek, „mert szabadság van és köztársaság, a vagyon meg a közös.” [9] Ugyanekkor az Iharosberény határában fekvő Pálpusztán, Steinitz Imre gazdaságában felgyújtottak egy kazal szénát, Jolánta-pusztán ugyancsak a Steinitz-gazdaságban betörték a dohánypajtába, [10] és nagymennyiségű dohányt vittek magukkal.

Nagy félelem napjai következtek az úri hatalom helyi képviselőire, a jegyzőkre, akik ellen számos helyen zendülés tört ki. Istvándiban a jegyzőt lecsukták, a bírót elcsapták, helyébe mást választottak. [11]

November 7-én a karádi jegyző Kaposvárra menekült, mivel a hazajött katonák felkoncolással fenyegették. [12] Ugyanaz nap kénytelen volt elhagyni helyét a csökölyi jegyző is, mivel „állandóan fenyegető leveleket kapott, éjjelenként pedig fegyveres katonák jártak udvarán és lövöldöztek”. [13] Zákányban rálöttek és menekülni kényszerítették a jegyzőt, [14] és menekülni kellett a jegyzőnek Nemesvidről is [15]. Somogyszentmiklóson „két összeesküdt katona” levélben szólította fel a jegyzőt, hogy amennyiben el nem hagyja a községet, családjával együtt fogják kiirtani. [16] A kéthelyi jegyzőt pedig a főszolgabírónak kellett szabadságot adnia, hogy még idejében menedékhez jusson a népharag elől. [17] Jellemző a jegyzők szorongatott helyzetére, hogy a marcali járás körjegyzői egyenként és összesen is kimondták, hogy helyzetük tarthatatlanná vált. [18]

A hangulat — mint azt a marcali járásból jelentették — mindenütt „a zsidóság, a hatóságok és az úri osztály ellen” izzott, [19] s mint utóbb Tallián Andor vármegyei főjegyző írta, a „vad, indulat, a fékevesztett szenvedélyek lettek úrrá”, s „pusztítva, rombolva száguldtak végig” a vármegye „csendes, békés vidékein”. A vidéket; a surdi szőlőshegyekben, Bakházán, Háromfán, Kadarkút környékén és Rinyaszentkirály körül, [20] a taranyi erdőkben, fegyveres csoportok, 40—45 főből álló bandák járták, amelyekkel néhol valósággal hadiállapot alakult ki. Csurgón a nemzetőrség három napig állott tűzharcban az éj leple alatt fellépő fegyveres csoportokkal. [21]

Pár napba sem telt tehát, a nagybirtok fellegrárában, az uradalmas Somogyban is összeomlott a régi rend épülete. A hatóságok napokon át, úgyszólván teljesen tehetetlenek voltak a parasztság váratlanul kirobbanó osztályharcával. Nem állott rendelkezésükre alkalmas haderő a csendőrszuronyok pedig kevésnek és elégtelennek bizonyultak. Így a megye urai azonnal hozzáláttak a mozgalmak megfékezésére egyedül alkalmasnak látszó nemzetőrség megszervezéséhez, amelynek felállítására november 3-án adott rendeletet a hadügyminiszter. [22]

Azonban hiába tette közzé november 5-én az alispán a hadügyminiszter felhívását, és hiába hivatkozott maga is a hazafias kötelességtudás, valamint a szűkebb haza, a „szép Somogy vármegye” iránti szeretetre, a nép nem sietett a nemzetőr zászlók alá. [23] A tiszti keret felállítása, minden további nélkül, gyorsan megtörtént. November 6-án megalkult Somogy Vármegye Nemzetőrségének Parancsnoksága, [24] a következő nap pedig elkészült a járási székhelyeken felállítandó nemzetőr századok tiszti beosztása is. [25] A legénység toborzása azonban már nagy nehézségekbe ütközött. Kaposváron még csak volt foganatja a felhívásnak, már az első

hívószóra nyolcvanán esküdtek fel nemzetőri szolgálatra. [26] A falusi nép azonban elhúzódtott a toborzástól, sőt akadtak helyek, ahol ellenségesen fordult vele szembe. Balatonkilitiben, amikor a jegyző kihirdette a nemzetőrség szervezésére vonatkozó alispáni rendeletet, a lakosság felzúdult, a dobot a jegyző nyakába akasztotta és kényszerítette, „dobszó mellett hirdesse ki, hogy abból egy szó sem igaz, és figyelmeztették, hogyha még egy hasonló rendeletet próbál közhírré tenni, akkor agyonverik”. [27] A latifundiumok és az úri hatalom ellen felkelt parasztság megérezte, hogy amikor a nemzetőrséget szervezik az ő ügye ellen kovácsolnak fegyvert. Ilyen körülmények között a szervezés csak lassan haladhatott előre, s amikor befejeződött – november 13-ra sikerült befejezni – már mindenfelé kibontakoztak és megerősödtek a mozgalmak.

A nemzetőrség azonban végül sem bizonyult alkalmas eszköznek a mozgalmak megfékezésére, mint Kaskovics Lajos alispán december 9-i jelentésében írta, „nem vált be, amennyiben nem megbízható elemekből volt összeállítva,” [29] vagyis: a parasztság nemzetőri szolgáltra jelentkező fiai nem voltak hajlandók a fegyvert saját osztályuk ellen fordítani. Amellett a hónap közepétől elmélyült és tovább érlelődött a forradalmi erjedés a parasztság körében: semmi áron sem akart többé úri hatalom alatt élni, és izzé-porrá akarta zúzni a gyűlölt rendszert. „A lakosság jó részének gondolkodása és érzülete affelé a felfogás felé hajlik – olvashatjuk a felső-szentmártoni előljárási jelentésében – , hogy ma minden törvényt megszünt, a hatóságoknak és senkinek rendelkezési joga nincs, és ezt a felfogást nyíltan vallják, hirdetik, s ebben a tudatban egymást kölcsönösen megerősítik”. [30]

A mozgalmak így jóformán ellenállásra is alig találva súvíthettek keresztül-kasul a tájon.

„Alivár-pusztán Mayerhoffer bér gazdaságban 14-ére virradóra 1003 zsinor dohányt, ugyanaz nap este pedig 1412 zsinor dohányt loptak el”. „Jolánta-pusztán, a Steinitz-féle bérleten 14-én éjjel a dohánypajtát feltörték, s amennyiben ott dohányt nem találtak, azt felgyújtották.” [31]

„Hazatért katonák felfegyverkezve 40–50-es csoportokban a (marcali) járás területén... szinte hajtóvadászokat rendeznek. A vadakat kiírtják” – hangzik a november 17-i jelentés. [32]

Az esztergomi főkapitán tapsonyi uradalmában lévő halastavakat – jelenti az alispán november 19-én – a községbe hazatért fegyveres katonák lecsapolták. s a halakat onnan elhordták. Ugyanezek... azzal fenyegetőztek, hogy az uradalmi magtárban lévő, s a Hadi Termény Részvénytársaság tulajdonát képező 50 vagon gabonát is el fogják szállítani.” „Böhönyén gróf Festetich Pál és Marcaliban gróf Széchényi Andor Pál vadászterületén állítólag száz főre menő csoportokban vadásznak, s eddig már 700 darab dämvdát löttek, melynek húsát a szomszéd falvakban árulják. [33]

„Mesztegnyői magyar-német társulat gazdaságában – olvashatjuk a november 20-i jelentésben – a dohánypajtát fegyveres katonák feltörték, és a benne levő nagymennyiségű dohányt elvitték. Ez alkalommal szükségesnek tartja a főbíró megjegyezni, hogy eddig szerzett tapasztalatai szerint a nemzetőrség nem áll feladata magaslatán, a közbiztonság javulását tőle, jelenlegi szervezete mellett nem lehet várni, sőt a helyzet rosszabbodni fog. [34]

„Hetes községben – november 20-án – a hazatért katonák a már megalakult nemzeti tanács megválasztását érvénytelennek nyilvánítván, új nemzeti tanácsot alakítottak, a körjegyzőt és a községi előljárókat lemozdították, sőt a körjegyzőt életveszélyes fenyegetéseikkel a község elhagyására kényszerítették.” [35] „Somogy-szobon Pongrácz Zoltán községi aljegyzőnél 6 fegyveres katona megjelent, s őt

állásáról való lemondásra kényszerítette.” [36] Több helyen kényszerítették ki az előljárásság lemondását a marcali járásban is. [37]

„Pusztakovácsiban Márffy Lajos birtokán... ismeretlen tettesek több szénakazlat felgyújtottak” — írja a november 24-i jelentés. [38]

„Mezőcsoknyával határos Ring-bérleten (Sörnye-pusztán) — számol be 27-én az alispán a belügyminiszternek — a tengeri táblára mintegy 60 főből álló mezőcsoknyai lakosok kocsikkal vonultak ki és a tengerit szedik. Az őrs felszólítására, hogy mit keresnek itt, azt válaszolták, hogy Ring elszökött, a föld úgyis az övék, s így a tengeri is.” „...a mesztegnyei határon mesztegnyei és gadányi lakosok, mintegy 40-en fegyveresen kimentek az uradalom kukoricáját fosztogatni, és megüzenték a csendőröknek, hogy ha mernek, jöjjenek ki. A csendőrök kimentek, tűzzel fogadták őket, ebből ütközet fejlődött, amelynek eredménye két sebesülés lett.” „Somogydöröcske községben... pincészerről ittasan hazatért katonacsöcselék Kohn Simon tulajdonában volt kereskedést feltörte, és az ott talált árukat összezúzta.” „Török-koppány községben hazatért katonák fenyegető magatartást tanúsítanak a plébános és a körjegyző ellen. Öt nap óta posta nem érkezett Török-koppányba, mert Nágocs községből senki elmenni nem akart.” [39]

A parasztság szilajon tajtékozó mozgalma azonban november végére forradalmi, célt érlelt meg: a latifundiumok és a földesúri birtokok felosztásának követelését. December elején már „nap-nap után” érkeztek a hírek türelmetlen „földosztókról”, akik „nem tudják, nem akarják megvárni az állami földosztást, azonnal, már most ingyen akarnak földet”. [40] A kezdeti anarchiából kiinduló, majd kifejezetten a nagybirtok és a hatóságok támadására, illetve zsákmányolására irányuló zendülések valójában ezen a ponton csaptak át a forradalomba, a parasztság mozgalmát ettől kezdve tekinthetjük a szó igazi értelmében forradalomnak.

Ekkorra azonban a földesurak és a burzsoázia már végképp megelégtettek a parasztok „rémuralmát”, és a legerélyesebb eszközöket követelték a mozgalmak elfojtására. Gróf Széchényi Aladár, a megye főispán-kormánybiztosa december elején küldönc útján tett jelentést a kormánynak, és kérte, hogy azonnal rendeljék el a statáriumot. [41] A kormány azonban elegendőnek tartotta, ha a nemzetőrség újjászervezéséről intézkedik, és ezért a hadügyminiszter elküldte Kaposvára báró Babarczy századost. [42]

Babarczy báró december 6-án meg is érkezett Kaposvára, s az alispánnal, a város polgármesterével és a Nemzeti Tanács elnökségével együttműködve eleget tett megbízatásának. Bár utasítása csupán 40 fős csapatra szólt, 120 nemzetőrrel erősítette meg a várost. [43]

Azonban az újjászervezett nemzetőrség sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, a mozgalmak tovább virágoztak, pár nap múlva pedig sor került az év legnagyobb arányú megmozdulására: a „vörös gárda név alatt szervezkedett fegyveres katona”-ság és a hozzácsatlakozott szegényparaszt- és agrárproletár-tömeg [44] december 11-ről 12-re virradó éjjel rajtaütés-szerűen megtámadta és kifosztotta Kaposvárt.

A támadás 11-én éjjel 11 óra tájban kezdődött, amikor is „több száz fegyveres katona rémes lövöldözés és ordítozás közben vonult a rendőrség épülete elé..., hogy a rendőrség által egyik kocsmában rendzavarás miatt letartóztatott két társukat kiszabadítsák”. „A rendőrségi laktanyában ez alkalommal összesen 12 rendőr tartózkodott, kik a letartóztatott katonákat szabadlábba bocsátották, aminek megtörténte után a katonák az utcákon végigmenve egész sortűzeket adtak, sőt gépfegyverből is lőttek, amivel a városi lakosságot érthető rémületbe ejtették. Mindenki várta és remélte, hogy a katonák dühe utóbb csillapodni fog, s eltávoznak. Ámde ez nem

következett be. Éjjel 3 óra tájban az összegyűlt... tömeg megkezdte az üzletek kifosztását. Egymás után törték fel az üzleteket, s reggelig 149 üzletet és 25 magánlakást fosztottak ki, több üzletet a kifosztás után fel is gyújtottak.” [45]

Másnap — mint Illyés Gyula memoár-hitelességű művében, a „Kora tavasz” ban olvashatjuk — „Dél előtt tíz óra tájban megérkezett valahonnan (Tallián Andor elentése szerint a helybéli Baross-laktanyából [46]) egy rendcsináló csapat. A katonák maguk elé szögezett szuronnal álltak fel a járda szélén. Parancsnokuk kihirdette s azonnal megkezdte a rendfenntartó polgárőrség toborzását. Felszólításának váratlan nagy hatása volt. A fosztogatók tömegesen jelentkeztek, járőrségbe osztatták magukat s ötös csoportban mostmár fegyveresen raboltak tovább.” Sorra járták a magánlakásokat és azon „az ürügyön, hogy a rablott holmit szedik össze: ami még elemelhető volt, összeszedték.” [47]

„Hogy senki sem tudja, kié volt a föld!” — a fosztogatók tömegesen tódultak a kataszteri hivatal felé, hogy azt is felgyújtsák. [48] Erre azonban úgy látszik — már nem volt érkezésük. A kábulatból magához térő alispán fél 12-kor távirati jelentést tett a belügyminiszternek, a hadügyminiszternek és a fővárosban tartózkodó főispánnak, és sürgős segítséget kért [49], mire megérkezett a felmentő sereg. Mint Illyés Gyula írja, „az állomás felől gépfegyver-kattogás hallatszott, ... a fogatok megmozdultak, s az ellenkező oldalon kivágtattak a városból.” [50]

A fosztogatásokból közel 20 millió korona kár keletkezett, ami hosszú időre tönkre juttatta a város virágzó iparát és kereskedelmét. [51] Maga a város vandáli pusztítás jegyeit viselte, s miként az események hírére Kaposvárra siető Göndör Ferenc írta, még napok múltán is úgy nézett ki, mintha „ellenséges hordák és szívtelen martalócok garázdálkodtak volna... hónapokon keresztül.” [52]

Különben a nagy ribilliónak a szerb demarkációs vonalon túl is híre futott, s ekkor szinte hajszálon múltott, hogy Barcs és Szigetvár után Kaposvár szerb megszállás alá nem került. A pécsi szerb parancsnok ui. az események hírére azonnal felajánlotta, hogy megszállja a várost és helyreállítja a rendet. [53] Ajánlatát azonban a hadügyminiszter utasítására az alispán nem fogadta el. [54]

A források, valamint Illyés Gyula idézett munkája nem hagynak fenn kétséget az iránt, hogy a város kifosztása előzetes szervezkedés alapján történt, és mint Illyés Gyula is rámutat, az esemény valójában nem volt más, mint a falu bosszúja a városon. Illyés Gyula közlése szerint a fosztogató parasztok már az eseményt megelőző „héten beüzentek” a városba, „hogy a kereskedők szállítsák le felére az árakat. Másképp ők maguk tesznek rendet.” Sőt még a „rendcsinálás idejét” is megmondták. [55] Az általam vizsgált források erről az üzenetről nem tudnak, sőt Tallián Andor már többször is idézett jelentéséből arról értesülünk, hogy „Kaposvár környékén előzőleg rend és nyugalom volt, s így az esemény a város lakosságát váratlanul érte.” [56] Mindazonáltal, távolról sem tartom hihetetlennek, hogy ilyen üzenet valóban is történt, az pedig teljesen valószínűnek látszik, hogy a parasztok ennek tudatában vonultak a város ellen.

A város kifosztásával azonban még korántsem ért véget a megmozdulás, a parasztok vidéken folytatták a bosszúhadjáratot. Az egyik csapat — mintegy 250—300 fő — még a reggeli órákban elhagyta a várost, és a zsákmánnyal megrakodva Igalnak vette útját. [57] Valószínű ennek volt egyik szárnya az a csoport, amely kicsapott Szentgáloskérre és a falu két földbirtokosát kirabolta. [58] A másik nagyobb csoport Lengyeltótinak vette az irányt, és útjában kifosztotta Osztopánt. [59] Somogyvámoson a bérlőt, Somogytúron pedig Lövensonné bérlőnéét. [60] A harmadik nagyobb csoport Nagybjomra támadt, s december 13-ról 14-re virradó éjjel kifosztotta a község összes üzletét. [61] Valószínűnek látszik, hogy ez a csoport vonult

át a nem messze fekvő Böhönyére is, ahol lerombolták gróf Festetich Pál kastélyát, a bérlőt és a kereskedőket kifosztották. [62] Egy kisebb csoport Bószénfa, Csertő irányába vonult el. [63]

A szinte egész megyét átfogó megmozdulásnak a december 14-én kihirdetett statárium vetett véget, amelyet előbb Nagybajom területére, [64] majd még ezen a napon a vármegye egészére is elrendelték, [65] végrehajtására pedig jelentős erőket vontak össze. [66] A statárium egyúttal pontot tett az ős folyamán fellángolt mozgalmakra is; a parasztság kezéből kiűtötték a fegyvert. A tüzet azonban, amely a mozgalmat táplálta nem tudták kioltani. Rövid szünet után, 1919. tavaszán ismét fellángolt a parasztok osztályharca a földért és a nagybirtok ellen.

JEGYZETEK

Az 1918 őszen Somogyban is fellángoló parasztmozgalmak történetét elsősorban az ún. Vármegyei Nemzetőri Iroda jelentéseiből ismerhetjük meg, mely napról-napra összesítette és feldolgozta a vidékről befutó híreket és értesítéseket. Az irodát 1918 november elején Somogy Vármegye Nemzetőrségének Parancsnoksága szervezte meg. Vezetői Nagy F. József vármegyei aljegyző, nemzetőr főhadnagy és Szerbovszky György nemzetőr hadnagy voltak, mellettük, mint összekötő tisztté Sekarina Artúr nemzetőr százados teljesített szolgálatot (Vármegyei nemzetőri iroda, Somogyvármegye. 1918. november 9.) A jelentések Somogy vármegye alispánjának bizalmas iratai (továbbiakban: SMABI) sorában maradtak fenn. Segítségükkel a mozgalmak legapróbb részleteit is lépésről-lépésre követhetjük nyomon. Jelentős adatokkal egészíthetjük ki a belőlük származó értesítéseket azokból a levelekből, táviratokból jelentésekből, stb., amelyeket az alsóbb hatóságok és magánosok küldtek a megyéhez. Ezek főleg Somogy vármegye alispánjának iratai (a továbbiakban: SMAI) között maradtak fenn. Végül nem lebecsülendő forrás a mozgalmak történelmének az a jelentés, amelyet a Törvényhatósági Bizottság 1919 február 3-ra összehívott ülése számára Vizeki Tallián Andor főjegyző készített, amely bizonyos értelemben összefoglalása és feldolgozása a mozgalmaknak, s amely az 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyvben olvasható.

- [1] Ennek leírását lásd Kávássy Sándor, Somogy Vármegye Direktórium 1919-ben Szegedi Tanárk. Főisk. Tud., Közl. 1964. 192.
- [2] Kaposvári Állami Levéltár (a továbbiakban KÁL) SMAI 30301/1918.
- [3] KÁL SMAI 30946/1918.
- [4] KÁL SMAI 31076/1918.
- [5] KÁL SMABI 1918. XI. 9.
- [6] KÁL SMAI 30602/1919. sz. jelentésben levőket a Vizeki Tallián Andor jelentésében írottakkal (KÁL Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyve 12. l.)
- [7] KÁL SMAI 30602/1918.
- [8] KÁL SMABI 1918. XI. 7.
- [9] KÁL SMABI 1918. XI. 8.
- [10] KÁL SMABI 1918. XI. 9.
- [11] KÁL SMAI 30602/1918.
- [12] KÁL SMABI 1918. XI. 7.
- [13] Uo.
- [14] KÁL SMABI 1918. XI. 9., valamint 1918. XI. 10.
- [15] KÁL SMABI 1918. XI. 8.
- [16] KÁL SMABI 1918. XI. 9.
- [17] KÁL SMABI 1918. XI. 8.
- [18] KÁL SMABI 1918. XI. 9.
- [19] KÁL SMABI 1918. XI. 8.
- [20] Vizeki Tallián Andor vármegyei főjegyzőnek az 1919. február 3-ra összehívott megyei közgyűlésekészített jelentése. KÁL Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyve 11. l.
- [21] KÁL SMABI 1918. XI. 9.
- [22] KÁL SMABI 1918. XI. 9., valamint 1918. XI. 11.
- [23] Nemzetőrség alakul Somogy vármegyében, Somogy vármegye, 1918. november 5.
- [24] KÁL SMABI 1918. XI. 7.
- [25] Uo.
- [26] Nemzetőrség alakul Somogy megyében. Somogy vármegye, 1918. november 5.

- [27] KÁL SMABI 1918. XI. 7.
 [28] KÁL SMAI 31304/1918.
 [29] KÁL SMAI 32756/1918.
 [30] KÁL SMAI 31770/1918.
 [31] KÁL SMABI 1918. XI. 16.
 [32] KÁL SMABI 1918. XI. 17.
 [33] KÁL SMAI 31721/1918.
 [34] KÁL SMABI 1918. XI. 20.
 [35] KÁL SMAI 31804/1918.
 [36] KÁL SMAI 31856/1918.
 [37] KÁL SMABI 1918. XI. 22.
 [38] KÁL SMABI 1918. XI. 24.
 [39] KÁL SMABI 1918. XI. 27.
 [40] G. G.: Földosztók, Somogy vármegye, 1918. december 5. A források szerint az első földkövetelés Felsőmocsoládon hangzott el 1918. november 27 táján, ahol a szegényparaszatok és agrárproletárok Bánó Iván földbirtokosnál léptek fel ezzel a követeléssel (KÁL SMABI 1918. XI. 27.)
- [42] KÁL SMAI 33833/1918.
 [42] KÁL SMAI 32756/1918.
 [43] A Somogy megyei nemzetőrség újjászervezése, Somogy vármegye, 1918. december 7.
 [44] Arra, hogy a várost megtámadó katonák vörös gárdának nevezték magukat, több forrás utal, így KÁL Somogy Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai 181/1928, továbbá KÁL SMAI 33612/1918., 33651/1918., 33967/1918. sz. alatt található iratok.
 [45] Vizeki Tallián Andor vármegyei főjegyzőnek az 1919. február 3-ra összehívott megyei közgyűlésre készített jelentése. KÁL Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyve 13—4.
- [46] Uo.
 [47] ILLYÉS GYULA Kora tavasz I. Bp. é. n. 133—4.
 [48] Uo. 133.
 [49] KÁL SMAI 33612/1918.
 [50] ILLYÉS GYULA i.m. 134.
 [51] Vizeki Tallián Andor vármegyei főjegyzőnek az 1919. február 3-ra összehívott közgyűlésre készített jelentése. KÁL Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyve 14.
 [52] GÖNDÖR FERENC Martalócok. Somogyi Hírlap, 1918. december 18.
 [53] KÁL SMAI 33612/1918.
 [54] KÁL SMAI 33805/1918.
 [55] ILLYÉS GYULA i.m. I. Bp. én. 126. l.
 [56] Vizeki Tallián Andor már többször is idézett jelentése. KÁL Somogy Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1919. évi közgyűlési jegyzőkönyve.13. l.
- [57] KÁL SMAI 33832/1918.
 [58] KÁL SMAI 33805/1918.
 [59] KÁL SMAI 33967/1918.
 [60] KÁL SMAI 33805/1918., valamint 33833/1918.
 [61] KÁL SMAI 33651/1918.
 [62] KÁL SMAI 33805/1918., valamint 33833/1918.
 [63] KÁL SMAI 34145/1918.
 [64] KÁL SMAI 33639/1918.
 [65] KÁL SMAI 33753/1918.
 [66] KÁL Somogy Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai 181/1928.

„ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ” В ОБЛАСТИ ШОМОДЬ

III, Каваши

Мировая война и в области Шомодь обострила до крайности противоречие между помещиками и крестьянами. Так, когда 1—2 ноября 1918 года под руководством рабочих и буржуазии победила буржуазно-демократическая революция в Капошваре, повсюду в области развернулось движение крестьянства. В своей работе автор анализирует это движение, рассматривая его развитие до середины декабря 1918 г., когда после организованного разграбления города Капошвар подавили движение крестьян чрезвычайным трибуналом, насилием и войсками. В своей работе он показывает, что вначале движение крестьян было

анархическим и только позже формировалась настоящая программа: требование раздела латыфундий. Таким образом движение крестьян было направлено на последовательное удовлетворение требований буржуазно-демократической революции, хотя оно не могло освободиться от анархических побочных примет.

BODENBESITZNAHME IM KOMITAT SOMOGY

Von S. Kávássy

Der Verfasser bespricht die Bauernbewegungen im Komitat Somogy im November und Dezember 1918.

Durch den Weltkrieg wurden die Gegensätze zwischen der Bauernschaft und der Gutsherrenklasse bis aufs Äusserste verschärft, und als am 1. und 2. November 1918 die bürgerlich-demokratische Revolution auch in Kaposvár zum Siege kam, brach der seit dem Jahrhundertbeginn fällige Bauernaufstand los. Unter der Anführung der von der Front zurückkehrenden bewaffneten Soldaten griffen die aufständischen Bauern die Behörden, die herrschaftlichen Schlösser und Gebäude an und es kam zu den wohlbekanntten Begleiterscheinungen der Bauernempörungen. Die Bewegungen waren anfangs anarchisch und durchwegs instinktiv. Erst später, Ende November 1918 wurde das Ziel der Bewegung: die Aufteilung des Grossgrundbesitzes, der Latifundien klar konzipiert. Die Arbeit verfolgt die Entwicklung der Bewegungen von ihrer Entfaltung bis zur Niederwerfung im Dezember 1918, als für das Gebiet des Komitats das Standrecht verhängt und die Bewegung mit Brachialgewalt, mit Hilfe des Militärs unterdrückt wurde. Der Verfasser weist auf die positiven und negativen Züge der Bewegungen hin.